

חופש פירושו לספר את הסיפור

הרי לכם ניסוי. סעו לווינגטון, וסיירו באנדרטאות הגדולות שלה. בקצה הרחוק תמצאו את פסלו של אברהם לינקולן, הגדול פי ארבעה ממידת איש. סביב סביב לו, על גבי החומה המקפת, תמצאו כתובים שניים מן הנאומים החשובים ביותר בהיסטוריה, שניהם נאומיו של לינקולן. נאום גטיסברג, ונאום השבעתו של לינקולן לתקופת כהונה שנייה: "ללא זדון כלפי איש ובצדקה לכול, עם ביטחון בצדק באשר האיל מאיר את עינינו לראות מישרים..."

מעט הלאה משם נמצאת אנדרטת הנשיא פרנקלין ד' רוזוולט. חקוקים בה ציטוטים מתקופות שונות של חייו הציבוריים. הידוע שבהם: "אין לנו ממה לפחד כי אם מהפחד עצמו".

המשיכו לאורך גדת הפוטומק, ותגיעו אל יד ג'פרסון, הבנוי כמתכונת הפנתאון ברומא. סביב הכיפה ועל הכתלים הפנימיים מתנוססים ציטוטים מדבריו וכתביו של איש הגול זה, ובראשם הכרזת העצמאות האמריקנית: "רואים אנו אמיתות אלו כמתבקשות מאליהן..."

ועכשיו בקרו בלונדון. גם כאן ישנם אנדרטאות ופסלים לזכר אנשים גדולים. אבל ציטוטים - לא תמצאו. על פן כל פסל

שיג ושיח - הרב יונתן זקס

מצוין מיהו המפוסל, מתי חי ומה היה תפקידו. אבל לא סיפור תמצאו שם, ולא ציטוט, ולא מימרת כנף או משפט מכונן.

קחו לדוגמה את פסל וינסטון צ'רצ'יל בכיכר הפרלמנט. צ'רצ'יל היה מגדולי הנאומים בכל הזמנים. נאומיו ושידוריו בימי המלחמה הם חלק מההיסטוריה הבריטית. הוא היה רב-אומן של מילים - אבל על פן פסלו לא חרות ולו מבע מילולי אחד שלו. וכך הוא הדבר כמעט בכל אנדרטה בבריטניה.

זהו הבדל מאלף. חברה אחת - ארצות הברית של אמריקה - מספרת סיפור מעל גבי המונומנטים שלה, סיפור השזור מנאומיהם של גדולי מנהיגיה. החברה האחרת, אנגליה, איננה נוהגת כך. היא בונה אנדרטאות אבל אינה מספרת סיפור. זהו אחד ההבדלים הגדולים בין חברה המבוססת על ברית לבין חברה המיוסדת על מסורת.

בחברה מבוססת מסורת, כמו אנגליה, הדברים הינם כפי שהינם מפני שכאלה היו. אנגליה, כתב הוגה הדעות רוג'ר סקרוטון, "איננה אומה או אמונה או לשון או מדינה, אלא בית. דברים שיש בבית אינם דורשים הסבר. הם שם כי הם שם".

שונות מהן חברות-ברית. הן אינן סוגדות למסורת רק בשם המסורת. הן אינן מוקירות את העבר פשוט מפני שהוא עתיק. הן זוכרות את העבר כי מאורעות בעבר הם אשר הולידו בלב אנשים רבים את הרצון המשותף שגרם להם לייסד אותן. האבות המייסדים של ארצות הברית ברחו מפני רדיפות דת וביקשו להם חופש דת. החברה שלהם נולדה במעשה של מחויבות מוסרית שהונחלה לדורות הבאים.

חברות ברית קיימות לא מפני שהן נמצאות זה עידן ועידנים באותו מקום, וגם לא בגלל איזה מעשה של כיבוש, ואף לא כדי להשיג איזה יתרון כלכלי או תועלת צבאית. הן קיימות כדי לכבד התחייבות, קשר מוסרי, שליחות אתית. זה הטעם לצורך שלהן בסיפור. הוא מזכיר לכל אזרחיה של חברת הברית מדוע הם משתייכים אליה.

הדוגמה הקלאסית להנחלת סיפור נמצאת בפרשת כי תבוא. ההקשר הוא הבאת הביכורים למקדש בירושלים.

וְלָקַח הַכֹּהֵן הַטָּהוֹר מִיַּדְּךָ וְהִנִּיחוֹ לְפָנַי מִזֶּבֶחַ ה' אֱלֹהֶיךָ. וְעֲנִיתָ וְאָמַרְתָּ לְפָנַי ה' אֱלֹהֶיךָ: "אֲרַמִּי אֲבִד אָבִי וַיֵּרֶד מִצְרַיִמָּה וַיִּגֵּר שָׁם בְּמַתִּי מֵעֵט וַיְהִי שָׁם לְגוֹי גָדוֹל עָצוּם וָרֶב. וַיִּרְעוּ אֹתָנוּ הַמִּצְרִים וַיַּעֲנוּנוּ וַיִּתְּנוּ עָלֵינוּ עֲבָדָה קָשָׁה. וַנִּצְעַק אֶל ה' אֱלֹהֵי אֲבֹתֵינוּ, וַיִּשְׁמַע ה' אֶת קִלְנוּ וַיֵּרָא אֶת עֲנִינוּ וְאֶת עֲמָלָנוּ וְאֶת לַחֲצָנוּ. וַיּוֹצֵאֵנוּ ה' מִמִּצְרַיִם בְּיַד חֲזָקָה וּבְזֹרֶעַ נְטוּיָה וּבְמָרָא גָדֹל וּבְאֹתוֹת וּבְמִפְתָּיִם. וַיְבִאֵנוּ אֶל הַמָּקוֹם הַזֶּה וַיִּתֵּן לָנוּ אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת, אֶרֶץ זָבַת חֶלֶב וּדְבָשׁ; וְעַתָּה הִנֵּה הִבֵּאתִי אֶת רֵאשִׁית פְּרֵי הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נָתַתָּה לִּי, ה'..." (דברים כו, ד-י).

כולנו מכירים את הפסקה הזאת. אומנם איננו מביאים ביכורים כיום, ואיננו קוראים אותה בחג השבועות - אבל אנחנו אומרים אותה בליל הסדר, שכן היא עמוד התווך של ההגדה. מפליא לראות כי אף בימי המקרא, כל אדם מישראל אמור היה להכיר את הסיפור הלאומי ולחזור עליו מדי שנה ולעשותו חלק מזיכרונו האישי ומזהותו: "אֲרַמִּי אֲבִד אָבִי... וַיּוֹצֵאֵנוּ ה' מִמִּצְרַיִם..."

ברית היא יותר ממיתוס ראשית כגון סיפור רומולוס ורמוס של רומא או סיפורי המלך ארתור ואבירי השולחן העגול באנגליה. מיתוס מבקש רק לספר מה היה פעם; ואילו ברית כוללת תמיד סדרה של משימות המחייבת את האזרחים בהווה ואת אזרחי העתיד.

הרי דוגמה מתוך דבריו של הנשיא לשעבר לינדרון ב' ג'ונסון על הברית האמריקנית:

הם באו לכאן - הגולה והג'ר... וכרתו ברית עם ארץ זאת. ברית שנהגתה בצדק, שנכתבה בחירות, שנכרכה באחדות. ברית שנועדה לעורר ביום מן הימים את תקוותיהם של כל בני האדם, ואשר עודה מלכדת אותנו. אם נשמור לעשות את אשר היא מורה לנו, נעלה ונפרח.

חברות ברית - שארצות הברית היא כיום הדוגמה המובהקת להן - הן חברות מוסריות. אין הכוונה לומר בכך שאזרחיהן הגונים יותר מאזרחי חברות אחרות, אלא לומר שחברות אלו רואות את עצמן בעלות אחריות ציבורית לאמות מידה מוסריות שהינן לזו זהותן הלאומית. הן מכבדות את החובות שהשיתו עליהן המייסדים.

אכן, כפי שמיטיבים לבטא דבריו של ג'ונסון, חברות ברית מאמינות כי גורלן מושפע ממידת עמידתן בחובות ההן. "אם נשמור לעשות את אשר היא מורה לנו, נעלה ונפרח" - ובמשתמע, אם לא נשמור - לא נפרח. את צורת החשיבה הזאת חב העולם המערבי לספר דברים. היא באה לידי ביטוי לכל אורכו, וביטויה המוכר ביותר לרובנו הוא כנראה הפרשה השנייה בקריאת שמע:

וְהָיָה אִם שָׁמַעַתְּ מִשְׁמַעוֹ אֶל מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אֲנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם... וְנָתַתִּי מִטֶּר אֲרֻצְכֶם בְּעֵתוֹ... וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדֶךְ לְבַהֲמֹתֶךָ וְאֶכְלָתָה וְשָׂבַעְתָּ.

הַשְּׁמַרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם וְסַרְתֶּם וְעַבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף ה' בְּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטֶּר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאֶבְרַתֶּם מִהָרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטְּבָה אֲשֶׁר ה' נָתַן לָכֶם (דברים יא, יג-יז).

חברות ברית אינן אומות אתניות המלוכדות במוצא גזעי משותף. הן מפנות מקום לאנשים מן החוץ - מהגרים, מבקשי מקלט, "גֵר תושב" - הנעשים חלק מן החברה באמצעות קבלת סיפורה המכוונן וניכוסו. כך עשתה רות המואבייה במגילת רות ("עֲמֹךְ עָמִי וְאֶל־הֵךְ אֶל־הֵי"), וכך גם עשו גלי המהגרים בהגיעם לארצות הברית. עד היום הִכְנִיסָה לעם ישראל ולאמונת ישראל, הגיור, יותר ממה שהיא דומה להמרת דת בין דתות אחרות, כגון מנצרות לאסלאם ולהפך, היא דומה להתאזרחות באומה מסוגה של ארצות הברית.

מדהים הדבר כי עצם מעשה הסיפור, בקביעות, כחובה דתית, קיים את הזהות היהודית לאורך מאות שנים, גם באין לעם ישראל שום תנאי מן התנאים המאפיינים לאומיות נורמלית - ארץ, סמיכות גאוגרפית, עצמאות, הגדרה עצמית. בזכות הנחלת הסיפור, העם הזה לא שכח בימי גלותו ופיזורו בארבע כנפות הארץ את ערכיו, את שאיפותיו, את המשימה שנטל על עצמו לבנות חברה שתהיה היפוכה של מצרים, מקום של חופש, צדק וכבוד אנושי, מקום שבו שום בן אנוש אינו הריבון, אלא ה' לבדו הוא המלך.

אחת האמיתות העמוקות ביותר בפוליטיקת הברית טמונה ב"מקרא ביכורים" שבפרשתנו, הלוא היא הסיפור שמספר מביא הביכורים: שאם רצוננו לשמור על החופש, אסור לנו להפסיק לספר את הסיפור.

סביב שולחן שבת

- מדוע הנחלתו של סיפור חיונית בחברת ברית?
- למה לדעתכם חשוב לספר בקביעות, פעם אחר פעם, את סיפור מקורה של חברה?
- האם יש סיפור מרכזי בחייכם שלכם, סיפור שהייתם רוצים לחלוק עם דורות העתיד?